

La cacera de bruixes de Joan Malet (1548-49)

AGUSTÍ ALCOBERRO

La cacera de bruixes va ser un fenomen intens a Catalunya. A les àrees pirinenques va tenir unes característiques endèmiques tot al llarg dels segles XV, XVI i XVII. I, puntualment, en aquesta darrera centúria, va afectar la pràctica totalitat del país. En concret, en tan sols sis anys, de 1616 a 1622, es van produir més de quatre-centes execucions, segons l'historiador Joan Reglà, tot i que alguns documents coetanis les eleven a més de mil¹.

El 1548, però, la cacera de bruixes va ser especialment important al Camp de Tarragona i a la Conca de Barberà, i es va cobrar algunes desenes de víctimes. L'instigador principal d'aquests processos era un morisc de Flix anomenat Joan Malet. El seu braç executor van ser els tribunals locals, tant de les terres de senyor com de les terres reials. Però, com veurem, també el tribunal de la Inquisició de Barcelona hi va acabar tenint un trist protagonisme.

Joan Malet a les comarques del Camp de Tarragona

Sabem poques coses de la biografia de Joan Malet. En la seva etapa ascendent, quan els municipis rivalitzaven per obtenir els seus serveis, els documents públics l'anomenen "mestre Malet". Fins i tot el fiscal de la Inquisició el qualifica de "conocedor de las brujas". Uns i altres semblen donar per fet que entre les habilitats d'aquest personatge hi havia la de poder descobrir quines dones eren bruixes.

Més tard, però, quan el Sant Ofici començà a dubtar de la seva credibilitat, es van anar acumulant tot un seguit dades de fins aleshores desconegudes, o bé no explicades. Joan Malet, fill d'un homicida, era coix i molt pobre. Havia exercit com a fuster però amb una escassa qualificació —es diu que era "carpintero remendón". Segons la seva confessió havia estat l'amant d'una bruixa d'Alcanyís, que li havia ensenyat l'ofici d'endevinaire o saludador, és a dir, de coneixedor de les bruixes. En tot cas, la seva primera actuació havia estat a la vila d'Arnes, on havia denunciat dues dones de cases benestants. En aquest cas, però, les famílies van sortir en defensa de les encausades, i Malet va haver de fugir per cames.

Probablement en va extreure una primera lliçó: les víctimes més fàcils eren també les més desgraciades. Dones, velles, pobres que vivien soles: aquest va ser, a partir d'aleshores, el retrat robot de la majoria d'inclupades. Abans d'actuar a les comarques del

Camp, Malet ja acumulava una certa experiència. Sabem que havia estat detingut per la Inquisició de Saragossa, que l'alliberà després que es comprometés a no tornar a utilitzar les seves arts -cosa que, evidentment, no complí. També tenim referències de la seva actuació a Tortosa.

A la primavera de 1548 Malet és present a les comarques del Camp, on arriba envoltat d'una aurèola d'autoritat. Sabem que actuà, si més no, a Alcover, Montblanc, Valls, Tarragona i Reus. El Llibre de Consells d'aquesta localitat, la darrera en què ens consta la seva presència activa, és prou explícit pel que fa a la seva manera d'actuar. El 27 de maig el consell municipal acordà "que per demà dematí tanquen los portals [de la vila] i que facen crida que tothom, així homes com dones, isquen a ses portes [de casa]; i que lo dit Malet, amb los senyors batlle i jurats amb un escrivà, que facen lo dit examen, cercant tota la vila. I axí los homes com dones que denunciarà ésser bruixes i metzineres

LA CACERA DE BRUIXES

A la pàgina anterior, portada del procés de Francina Redorta, de Menargues (vila sota jurisdicció de Poblet) de 1616. Va ser condemnada a mort i penjada a la forca. L'original es conserva al monestir de Poblet.

A dalt, portada de les Cobles ara nouament fetes sobre la mort den Malet, romanç de cec dedicat a Joan Malet el 1549. L'original es conserva a la Biblioteca de Catalunya.

¹ Podeu trobar una visió de conjunt del tema a l'exposició virtual del Museu d'Història de Catalunya: Per bruixa i metzineria. La cacera de bruixes a Catalunya: www.bruixes.mhcat.net

lo dit Malet que les escriguen, y après d'èsser escrites que a instància de la universitat [és a dir, del municipi] sien preses per lo [jutge] ordinari”.

El macabre examen s'efectuà l'endemà amb els resultats previsibles. Segons ens informa el dietari del consell els membres de la comitiva “han trobat algunes dones que a lo dit Malet li par són bruixes”, motiu pel qual “se haurà de fer examen si tal seran”. A partir d'aquest punt la documentació no és més explícita, però no es fa difícil imaginar la fi de les detingudes. La denúncia d'un home, sumada al terror popular -excitat per l'extensió dels rumors i pel comportament previ d'altres viles- abocaven,

de manera prou precisa, a un únic escenari final. En aquest punt el ritual era sempre el mateix: la constitució d'un tribunal; el desenvolupament d'un procés sense cap mena de garanties jurídiques; la sentència de mort i, tot seguit, la tortura, amb l'objectiu que la ja condemnada digui “la veritat” i denunciï a d'altres suposades culpables; i, finalment, l'execució a la forca.

No cal dir, però, que aleshores Malet ja havia convertit aquests procediments en un modus vivendi. I que, atenent a la gravetat i importància del seu ofici, les viles que el reclamaven el van allotjar en les millors cases, i en les millors condicions, i van pagar-li substanciosos emoluments. En alguns casos es podien produir incidents menors, com el que s'esdevingué a la vila d'Alcover, on el poble menut s'avalotà perquè curiosament totes les encausades eren pobres. Però això no disminuí gens ni mica el presitigi ni les tarifes de l'endevenaire.

Dues situacions imprevistes

Pero les coses no sempre acaben com hom podria esperar. Joan Malet es trobà amb dues pedres a la sabata: a Montblanc, acusà la filla de la casa més rica del poble; i a Tarragona, el consell municipal, que l'havia cridat, s'hagué d'enfrontar a l'actitud contrària als processos de l'arquebisbe, i cosenyor de la ciutat, el genovès Girolamo Doria. Un i altre cas havien d'acabar finalment en mans de la Inquisició de Barcelona.

Magdalena Reynera (Reyner, o Renyer, cognom del seu marit) tenia entre 25 i 30 anys i era filla de Jaume Mediona, a qui el fiscal de la Inquisició defineix com a “hombre más principal” de Montblanc. Els Mediona estaven emparentats amb gent preeminent d'altres llocs de Catalunya, entre els quals destacava l'advocat Gallart, de Barcelona. El mateix Malet havia viscut a casa dels Mediona durant la seva estada diguem-ne de treball a Montblanc. La Reynera, afegeix el fiscal, “es mujer muy atrevida y osada, así en hablar como en hacer”.

Quan la família Mediona va començar a sospitar que el seu hoste Malet anava a denunciar la seva pròpia filla, aconsellaren a aquesta que marxés a Balaguer amb l'excusa d'assistir a una cerimònia religiosa. En els dies següents, però, una altra de les encausades de Montblanc la va denunciar: s'anomenava Tecla Prats, tenia entre 18 i 20 anys i fins aleshores havia estat la seva millor amiga.

Després d'aquesta delació era clar que la Magdalena Reynera no podia tornar a Montblanc. Per aquest motiu la família l'encaminà d'amagat a diversos llocs, entre els quals hem documentat Rocafort de Queralt. Finalment, però, l'envià a Barcelona, a casa de l'advocat Gallart. Aquest, bon coneixedor de l'ofici (i del Sant Ofici), ensinistrà la jove sobre el comportament que havia de tenir davant els inquisidors, i l'acompanyà al tribunal, on es lliurà voluntàriament per fer palesa la seva innocència.

Entre tant, Joan Malet ja havia actuat a Tarragona, cridat pel consell municipal. Com a resultat de la seva actuació, el 14 de maig hi havia nou dones detingudes a la presó de la ciutat. Els consellers, però, advertits del que s'havia esdevingut a Alcover, van acordar “que dit Malet mira i veja altres persones de la present ciutat que sien de major condició que no

El 1548 Malet és present a les comarques del Camp, on arriba envoltat d'una aurèola d'autoritat. Sabem que actuà a Alcover, Montblanc, Valls, Tarragona i Reus.

són les preses. I, si se'n troben, també que sien preses, perquè lo poble menut no-s puga clamar, i que n'hi haja de totes”.

Però la cohesió social dels tarragonins no era el primer ni el màxim problema a què s'enfrontava

el consell. Com a ciutat feudal, l'alta justícia no corresponia al municipi sinó als seus senyors, l'arquebisbe de Tarragona i el mateix rei – i comte de Barcelona. I els consellers tenien motius per creure que l'arquebisbe resoldria el tema amb alguna multa o pena menor, cosa que no estaven disposats a admetre. Per això el mateix 14 de maig van acordar demanar ajuda a la Inquisició.

I al Sant Ofici del cap i casal hi anaven a trobar un interlocutor amic: l'inquisidor general del tribunal de Barcelona, Diego Sarmiento de Sotomayor. Sarmiento va veure en aquest cas la possibilitat d'incrementar el poder i el presitigi de la Inquisició a Catalunya, un tribunal que tenia força retallades les competències a casa nostra i que mai no hi havia gaudit precisament de gaire popularitat.

Dit i fet. El 20 de juny Sarmiento convocà una junta formada per set jutges de la Reial Audiència, encapçalats pel regent de la cancelleria, i onze teòlegs. Davant d'ells descrigué “la confusión que Juan Malet ha puesto en esta tierra” i “los desórdenes que las juezes seglares hazen contra ellas [les suposades bruixes] ahorcándolas injustamente”. Per aquest motiu va proposar que la Inquisició es fes càrrec de tots els processos oberts, cosa que va ser aprovada per unanimitat.

En compliment d'aquest acord, el 7 d'octubre el consell de Tarragona envià les seves detingudes Barcelona tot pregant, això sí, que les condemnades els fossin retornades per ser cremades a la seva ciutat. En les mateixes dates també els altres municipis hi degueren enviar les seves rees pendents de sentència. En total s'aplegaren a les presons de la Inquisició unes quaranta dones –que havien de compartir tretze petites cel·les, habitualment buides. Entre elles hi eren també les montblanquines Magdalena Reynera, que, com hem dit, es presentà lliurement, i Tecla Prats, que fou enviada per la vila.

A la Inquisició de Barcelona

Ben aviat es va fer evident que el procés inquisitorial s'aguantava pels pèls. Sarmiento havia donat un guiatge a Malet, cosa que el convertia en una mena de testimoni protegit. Moltes de les encausades ho havien estat només per la declaració d'aquest, cosa que feia molt irregular la seva detenció. A més, des de Valladolid, la Suprema, l'òrgan de govern màxim de la Inquisició, que havia estat sempre molt sensible als processos de bruixes, va començar a intervenir-hi. L'inquisidor general, Fernando de Valdés,

particularment escèptic en aquesta matèria, va exigir que se li enviessin tots els documents, va paraitzar diversos processos i va ordenar alliberar algunes de les detingudes.

Però Sarmiento no volia renunciar a l'espectacle. Sense haver-ne informat els superiors, el 18 de gener de 1549 organitzà un acte de fe on foren cremades sis dones. Segons informa el Dietari del Consell de Cent, “hi hagué molta gent perquè era cosa nova de bruixes, que esperava lo poble amb desig veure l'execució d'elles per lo gran mal que havien fet”.

Aquest fet encengué els ànims de la Suprema, que a l'abril envià a Barcelona l'inquisidor Francisco Vaca com a visitador (o inspector). Les seves conclusions van resultar demolidores. Sarmiento havia actuat fora dels principis jurídics admesos pel tribunal. Totes les encausades havien de ser alliberades immediatament, i calia demanar explicacions als funcionaris del tribunal.

Justament un dels processos que va donar més munició a Vaca va ser el de la montblanquina Magdalena Reynera. No endebades havia estat ben instruïda pel seu parent i advocat Gallart, i havia mantingut la seva innocència tant en les declaracions com en els acaraments amb Tecla Prats.

Epileg

Joan Malet va ser condemnat a mort i cremat en un acte de fe per la Inquisició de Barcelona el juliol de 1549. Com que el fet havia suscitat un enorme interès, se'n publicà un romanç de cec que comença dient “Alegrau-vos cristians / donant les llaors a Déu / que en Malet i sos enganys / han pagat lo deute seu”.

Però no tothom acabà igual. Diego Sarmiento de Sotomayor capejà el temporal i arribà a ser bisbe d'Astorga, on morí el 1571. La Inquisició ja no disposà mai més de competències exclusives en matèria de cacera de bruixes a Catalunya –cosa que en gran part incrementà els efectes de la gran cacera iniciada el 1614. Les supervivents dels processos van poder tornar a les seves cases. Però molt probablement els episodis de violència i crueltat col·lectives van deixar tocades durant generacions les trames de cohesió social de les viles del Camp de Tarragona i la Conca de Barberà. ■

LA CACERA DE BRUIXES

La portada del procés de Francina Redorta mostra el dibuix de l'única bruixa catalana que va ser dibuixada.

